

Jezični savjetnik

Dalibor Vrgoč

Strategos – vojskovođa, general, strateg

Riječ *strateg* u hrvatskom je jeziku posuđenica, grecizam, odnosno internacionalizam te kao standardna hrvatska riječ pripada općem jeziku, no i jeziku struke. Premda se ona danas koristi u svim područjima društvenih djelatnosti, ovdje ćemo se u glavnim crtama osvrnuti na njezino značenje i značenje njezinih izvedenica (*strategija*, *strateški/strategijski*) u vojnome nazivlju u kojem izvorno i ima ishodište te na njezinu jezičnopovijesnu evoluciju.

Etimološki gledano riječ *strateg* potječe iz grčkoga jezika, u kojemu je u svojem izvornom smislu značila „vojni zapovjednik“ ili „vojskovođa“ od grč. *stratos* – vojska + *ago* – vodim → *strategos* (στρατηγός). Od kraja VI. st. pr. Kr. u Ateni se svake godine biralo po 10 *stratega* (vojnih zapovjednika), koji su se u ratu svakodnevno izmjenjivali. Od doba grčko-perzijskih ratova (od 492. do 449. pr. Kr.) titula vrhovnoga zapovjednika (*strateg autokrator*) davala se jednom *strategu* za određeni ratni pohod ili tijekom jednoga rata. Titulu *strategosa*, u smislu čina generala ili vojskovođe, nosio je i atenski državnik Periklo (od 443. do 429. pr. Kr.). Kasnije se naziv, osim u svojem doslovnom smislu vojskovođe, počeo koristiti i za „vojne upravitelje“, tj. „vojne guvernera“. Tako se u Bizantskome carstvu *strateg* nalazio na čelu armije i svakog *temata* (*teme*), gdje ne samo da je upravljao lokalnom vojskom već je *de facto* bio upravitelj vojno-upravne provincije (*temata*). Zna se da su i južnoslavenski vladari koji su vladali nad područjem bizantskoga *temata* dobivali naslov *stratega*. Osvrnemo li se ovdje na teritorij Hrvatske, povijest potvrđuje vojno-upravnu podjelu Bizantskoga Carstva koja je uključivala i *temat* Dalmacije sa sjedištem u Zadru. Postoje sumnje je li Bizant imao stvarnu ili samo nominalnu vlast na istočnome Jadranu, ipak, postojanje

dalmatinskoga temata potvrđeno je, među ostalim, i pronalaskom pečata iz prve polovice IX. stoljeća na kojem za bizantskoga namjesnika stoji titula „strateg Dalmacije“.

Zanimljivo je ovdje napomenuti kako je u današnjim Oružanim snagama Helenske Republike (Grčkoj vojsci) naziv za najviši časnički čin, generala, *stratigos* (στρατηγός). Uz već navedena povijesna značenja danas riječ *strateg* u smislu vojnih znanosti može značiti 1. osoba koja je stručnjak za (vojnu) strategiju, strateški planer; 2. voditelj ratnih operacija velikih vojničkih masa na bojištu. Ovo nas uvodi u izvedenicu *strategija*.

Rječnici hrvatskoga jezika na sljedeći način definiraju riječ *strategija*:

Školski rječnik hrvatskoga jezika (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje):

strategija VOJN. dio ratne vještine koja se bavi pripremom i vođenjem oružanih snaga kao cjeline

Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika (Školska knjiga):

strategija VOJN. dio ratne vještine koji se bavi pripremom i vođenjem cjeline oružanih snaga u velikim operacijama

Hrvatski enciklopedijski rječnik (Novi liber):

strategija VOJN. dio ratne vještine koja se bavi pripremom i upotrebom oružanih snaga kao cjeline i u velikim operacijama

Vidljivo je da se definicije u ova tri rječnika gotovo sasvim preklapaju.

Rječnik hrvatskoga jezika (ur. Jure Šonje, LZMK i Školska knjiga) razjednačuje unutar vojne struke dvije uporabe:

strategija VOJN. 1. znanost o jedinstvenoj vještini uporabe vojnih, demografskih, političkih, geografskih, geopolitičkih, gospodarskih, tehnoloških i drugih globalnih čimbenika rata 2. VOJN. planovi glavnog stožera o ukupnoj uporabi vojnih snaga u ratu

Otac hrvatskoga znanstvenog nazivlja, što bez daljnjeg u njegovu slučaju uključuje i ono vojno (domobransko), Bogoslav Šulek, već u svojem *Njemačko-hrvatskom rječniku* iz 1860. prevodi njemačke riječi *Strategie* kao *vojnoznanstvo*, *ratoznanstvo*, i tek na trećem mjestu kao *strategija*. Navodi i riječ *Strategifer*

koju prevodi kao *vojnoznanac, ratoznanac i strategik*. Zanimljivo, kasnije, u svojem znamenitom i kapitalnom *Hrvatsko-njemačko-talijanskom rječniku znanstvenoga nazivlja* iz 1874. navodi obje njemačke riječi – *Strateg* prevodeći je samo kao *strateg* i *Strategie* kao *ratstvo*.

Iz svega navedenog razvidno je da je pojam *strategije* nadišao svoja prvotna uža značenja *znanja i vještina vođenja vojske, rata ili većih vojnih operacija* te danas ima daleko složenija značenja koja se i unutar vojnih znanosti dalje razjednačavaju.

Budući da je u pripremi izrada Leksikona hrvatskoga vojno-obrambenog i sigurnosno-obavještajnog nazivlja, ne ulazeći ovdje u definicije, ukratko ćemo navesti neke leksikografske članke koji se odnose na *strategiju*, te neke njezine sintagme koje će Leksikon inaugurirati. Uz već „krovni“ naziv *strategija* Leksikon prepoznaje i njegove podređene nazive kao što su *opća strategija, nacionalna strategija tj. strategija nacionalne sigurnosti, vojna strategija* (kao segment opće strategije), *strateški koncept*, a u još užem smislu npr. *strateško okružje, strateški izazovi, strateške prigode, strateški manevar, strateški razmještaj, strateška vatra* itd.

Umjesto zaključka, jezični savjet:

Kod riječi *strategijski* i *strateški* često se javlja dvojba radi li se o istoznačnicama i mogu li se proizvoljno upotrebljavati zadržavajući pritom isti smisao. Naime, riječ je o pridjevima izvedenima od imenica *strateg* i *strategija*. No, ovdje možemo razlučiti dva slučaja:

1. Pridjev *strateški* može se odnositi i na *stratege* i na *strategiju*.

strateški prid. definicija: koji se odnosi na stratege i strategiju (Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika – Školska knjiga)
npr. *strateški ciljevi*; u smislu ciljeva utvrđenih strategijom
npr. *strateški sastanak*; – u smislu sastanka stratega

2. Pridjev *strategijski* odnosi se **isključivo** na *strategiju*.

strategijski prid. definicija: koji se odnosi na strategiju; (Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika – Školska knjiga)
npr. *strategijski dokumenti*; dokumenti koji se odnose na strategiju

U donekle starijoj normativnoj literaturi, npr. *Hrvatskom jezičnom savjetniku* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz 1999. nastojalo se razgraničiti značenja riječi kao što su *strateški* i *strategijski* ili *filozofski* i *filozofijski*, *biološki* i *biologijski*, *pedagoški* i *pedagogijski*, *kirurški* i *kirurškijski*, pri čemu bi prva imenica u tom paru značila 'koji se odnosi na stručnjaka određene struke', a druga 'koji se odnosi na samu struku'. Ipak, pokazalo se da je u praksi ta značenja gotovo uvijek nemoguće razgraničiti. Stoga se u novijoj literaturi preporučuje samo uporaba kraćega pridjeva, dakle *strateški*, *filozofski*, *pedagoški*, *kirurški* itd.

Literatura i izvori:

Klaić, B. (2012) *Novi rječnik stranih riječi*. Zagreb, Školska knjiga.

Šulek, B. (1860) *Deutsch-kroatisches Wörterbuch/Njemačko-hrvatski rječnik*. Agram, Verlag der F. Suppan'schen Buchhandlung

Šulek, B. (1990) *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja*. Zagreb, Nakladni zavod Globus, pretisak.

Hrvatska enciklopedija (1999–2009) Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58329> [pristupljeno 19. veljače 2017]

Hrvatski enciklopedijski rječnik (2002) Zagreb, Novi liber.

Školski rječnik hrvatskoga jezika (2012) Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika (2015) Zagreb, Školska knjiga.

O autoru:

Dalibor Vrgoč (dalibor.vrgoc@morh.hr)

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, Ilica 256b, Zagreb, Republika Hrvatska